

Irma Vuorinen (Virtanen):

## **Muistelmia Pispalan työväentalosta ja sen ympärille muodostuneesta voimakkaasta kulttuuritoiminnasta**

Vuosisadan alussa tapahtuneen työväenliikkeen voimakkaan heräämisen keralla alkoi myös Pispalan työläisten keskuudessa tapahtua tarvetta edistykselliseen toimintaan, ruvettiin puuhaamaan toimipaikkaa, työväentaloa, joka sitten v.1905 valmistui. Sen suojissa heräsi kiinnostus työväen kulttuurin eri muotoihin. Raittiusaate näytteli myös tärkeää osaa. Vahinko vain, että niin vähän on jäänyt tietoja näistä ensimmäisen talon vaiheista ja rakentajista. Muistaakseni Markku Nieminen oli puuhamiehenä, johtokunnan jäsenenä A. Koivunen, opettaja K. Laine, puheenjohtajana Salminen, vahtimestarina Lamminen. Tämä talo paloi v.1910, palo syttyi naapuritalosta. Uusi talo valmistui v.1912.

Ensimmäinen vahtimestari oli kai Eenokki Jalonen, hänellä oli kaksi tytärtä Eeva ja Naimi ja poika Viljami. Eenokki oli musikantti ja temperamenttia täynnä, tyttärillä hyvät lauluäänet. Eevasta kehittyi loistava näyttelijä ja Naimi oli Pispalan työväen sekakuoron solisti. Eenokin vaimo surmattiin kansalaissodassa ja on haudattuna Mouhijärven punaisten hautaan. Muita talon vahtimestareita ovat olleet Rajut, Joroset, Kolut, Lehtimäet, Laaksot, Stenvallit.

### **Virtasen perhe vahtimestarina**

Vuonna 1916 vanhempani Saima ja Onni Virtanen, juuri vihitty tamperelainen nuoripari, näki lehdessä ilmoituksen, että Pispalan työväentalolle etsitään vahtimestaria, joka pystyisi myös ohjaamaan näyttämön toimintaa. Isäni oli ollut näyttelijänä Tilda Vuoren ohjaamassa Tampereen työväen teatterissa, joten hänellä oli vähän näyttelijäkokemusta. He pistivät paperit hakuun ja tulivat valituiksi ja siitä alkoi 14 vuotta kestänyt vahtimestarikausi Pispalassa.

Heitä oli vähän jännittänyt tulla Pispalaan, jolla oli silloin paha maine. Kun oli ollut ensimmäiset iltamat oli heti kovat tappelut, taisi joku kuollakin. Kun äiti oli joutunut verisiä tappelun jälkiä siivoamaan, oli hän sanonut että lähdetään pois, mutta isä tuumasi että ”jos nyt sentään yritettäis olla” ja niin sitä sitten jäätin.

Mukavasti sitä sitten kaikki alkoikin mennä, heräsi vilkasta järjestötoimintaa. Talolla oli jo aikaisemmin toiminut näyttämö talolla toimivien huvitoimikuntien toimesta.

Johtajista tiedossa Hugo Luoto, joka sittemmin meni Amerikkaan. Oli esitetty vaativiakin näytelmiä mm. Ibsenin ’Kummittelijoita’.



Vuonna 1918 alkanut kansalaissota katkaisi kaiken toiminnan. Vanhempani palasivat sodan päätyttyä takaisin talolle. Se oli säilynyt vahingoittumattomana ja, ihme ja kumma, sitä ei otettu Pispalan työläisiltä pois.

Vuodesta 1920 alkavat sitten tapahtumat, joita minäkin pystyn muistamaan. Johtokunnan jäseniä ja yleensä aktiiveja muistan Aatto Koivusen, leipuri Karin, Alekski Ulasen ja nuo ”mainiot mammat” iloisen Tuomisen Elinan, joka oli kummitätini ja vakavan Ida Olluksen.

Oli Toivo Kari, joka kirjoitti runoja ja näytelmiä mm. ”Aarne Kalskeen”. Se kertoi kansalaissodasta. Se ehdittiin esittää vain kerran, kun se pantiin esityskieltoon.

Erityisesti on mieleeni painunut ne tilaisuudet, joita talolla järjestettiin Tammisaaren vankilasta palaavien tovereiden vastaanottajaisiksi. Heistä muistan Gunnar Keltamäen, Kalle Salinin (oli muuten Eetu Salinin kasvattipoika), Lauri Meriön, Toivo Haapaniemen, Hjalmar Mattssonin. Työväenlaulut kajahtelivat ja he kertoivat meille kokemuksistaan Tammisaaressa.

### **Työväentalon ravintola**



Talolla oli oma ravintola, joka oli auki sunnuntaiamuksinkin, iltamyöhään siellä tarjottiin oikein pöytiin. Oli Eerolan Alma valkoisine essuineen ja rahalaukkuineen ja Solinin Alma pääemäntänä. Haapaniemen Kaisan kanssa myös meidän äiti vuorotteli heidän vapaapäiviään, minkä vain muilta talon töiltä ehti. Talo oli aina täynnä väkeä.

Yläkerrassa oli biljardi, joka talon remontin jälkeen siirrettiin alakertaan. Siellä oli aina kovasti pelaajia. Niissä biljardikepeissä oli aina kovasti kunnostamista, niitä sanottiin ”kööleiksi”. Biljardi oli varmaan hyvin tarpeellinen talon taloudelle. Eipä sovi unohtaa myöskään Rosenlindin Ainoa, joka oli ravintolan kassa ja mitä mukavin ihminen, hoiti usein minua ja Veikkaa.

Kyllä siinä talossa riitti hommia: joka ilta oli kokouksia ja harjoituksia, iltamia ja häitä, jotka kestivät aamuun saakka. Kuinka monet morsiamet muistankaan puetun siellä meidän kamarissa, pukijana oli usein Lehtisen Lyyli. Siinä minä silmät pyöreänä seurasin toimitusta. Vieläkin tunnen tuon myrtin tuoksun, josta morsiusseppele tehtiin, niitä kiinnitettiin myös huntuun.

### **Näyttämöllä vilkasta**

Talossa oli iso juhlasali ja tilava näyttämö, Tampereen työväen teatterikin kävi siellä usein esiintymässä Kosti Elon ohjaajakautena. Näyttämöllä oli omat säestäjät: pianisti Kalle Ahlqvist ja viulisti Mauno Suojanen.

Ensimmäiset näytelmät kun muistan olivat ”Minun vauvani”, operetit ”Nukke” ja ”Pikku pyhimys” ja unkarilaiset laulunäytelmät ”Salon ruusu”, ”Kylänheittiö”, ”Hevospaimen”.

Lapin tuntureilla tapahtuva ”Erämaan ritarit” on mielestäni ollut kaunein näytelmä, mitä olen nähnyt. Sitä esitettiin monta kertaa. Ensiparina oli näytelmissä Eeva Jalonen ja Onni Virtanen. Toisena parina oli mainio luonnenäyttelijä Väinö Koivunen parinaan Aino Nurminen, heistä tuli myös aviopari.

Väinö Koivunen ja veljensä Huugo olivat myös lavastajia ja kulissintekijöitä. Itse tehtiin kaikki, myös puvusto näytelmiin.



Näyttämön yläkerrassa oli komero täynnä mitä ihanampia vaatteita. Erikoisesti minua kiinnosti operetti ”Nuken” kauniit satiinipuvut, sitä vaaleanpunaista usein koettelin päälleni, siinä oli myös ihana hattu ruusukkeineen.

1920-30-luvulta muistan hyviä näyttelijöitä olleen myös Herman Martin, Lauri Pystynen, Herman Viitanen, Gunnar Myrsky, Veikko Savolainen, Veikko Tossavainen, Minna Salonen, Emmi Järvinen, Hanna Virtanen, Valto Manninen. Ja sitten vertaansa vailla oleva kuiskaaja Vappu Heino, joka oli myös kaikessa muussakin näyttämön toiminnassa mukana. Kulissimiehenä oli Vihtori Korpinen. Eeva Jalonen siirtyi sitten näyttelijäksi Iisalmen työväen teatteriin. Pispalan näyttämö koki suuren menetyksen.

### **Lapualaisvuodet vaientavat**

Siiten tulivat lapualaisvuodet, talon ovien päälle lyötiin sinetit, ne pysyivät siinä kaksi vuotta. Me olimme muuttaneet Epilään terätehtaan taloon. Kulkiessani kouluun Hyhkyyn oli aina itku silmissäni, kun menin talon ohi ja näin ne sinetit, mutta jossain sisimmässäni oli usko, että kyllä ne vielä kerran tipahtaa, ja niinhän sitten kävikin. Tuli huutokauppa ja talon meinasi ostaa suojeluskunta, mutta sitten perustettiin Kannas Oy ja talo jäi työväelle. Toiminta virisi, Tarmo oli jo perustettu Pispalan palokunnantalolla. Pispalan sos.dem. nuoriso-osasto piti yllä aatteen asiaa, kommunistiset nuoriso-osastot, Järjestönuoret ja opintoyhdistys oli lakkautettu.

Sekakuoroon tuli uusia jäseniä, minäkin liityin mukaan. Johtajana oli monta vuotta Kaarle Lehtinen, hänen aikanaan kuoro menestyi. Se oli Työväen Musiikkiliiton eturivin kuoroja, joka vuosi oli konsertti.

Myös näyttämön toiminta alkoi uudestaan uusin voimin mukana kuitenkin entisiä voimia kuten Herman Martin, Valto Manninen, Onni Virtanen. Uusia voimia Emmi Kanto, Georg Enqvist, Hannes Korpi, Silla Mäkinen, Ellen Koivunen (Lauren), Saima Mäkinen, Irma Vuorinen (Virtanen), Ida ja S. Lehtimäki. Kulissimiehinä Oiva Salmi ja Vinski Nieminen.

Mutta synkät pilvet olivat kerääntyneet Euroopan taivaalle, Saksassa oli Hitlerin johdolla noussut voimaan kansallis-sosialismi. Suunnitteilla oli koko maailman alistaminen fasismin alle. Näihin pyörteisiin myös Suomikin sotkettiin, alkoi talvisota.

Toiminta työväentalolla myös loppui, jotain pientä yritettiin mm. Tarmon naisten ja nuorten osalta pitää vireillä talvisodan ja jatkosodan välisenä aikana.

Vuoden 1941 kesällä jatkosodan syttyessä olimme juuri Vahannassa Tarmon kesäkämpällä, kun tieto sodan alkamisesta tuli. Se oli ankara isku, tiesimme monen toverimme joutuvan mukaan, paljon Tarmon nuoria oli juuri suorittamassa asepalvelusta. Neljättä vuotta sitä kesti, talo oli luovutettu sotateollisuuden käyttöön, siellä toimi ’Paten’ tehdas, joka valmisti paperikankaita.

Paljon meni Pispalankin poikia tässä sodassa, myös useat haavoittuivat.

### **Sodan jälkeen uusi nousu**

Vihdoin sota päättyi, ’Paten’ koneet purettiin ja pääsimme jälleen rakkaalle talollemme. Nyt oli myös mahdollisuus toimia, maan alle painetut järjestöt aloittivat toiminnan. SKP:n osastot nousivat, perustettiin SKDL:n osastot, Demokraattiset Nuoret, Demokratian Pioneerit, Demokraattiset Naiset ja SNS:n osastot. Kulttuuri alkoi uuden nousun, Tarmoon liittyi paljon uusia jäseniä.

Pispalan Demokraattiset Naiset voimistui Pohjois-Hämeen piirin yhdeksi voimakkaimmaksi osastoksi. Tarmokas puheenjohtaja Hulda Joki teki mittavan työn, hän tuli osastomme sihteerin Ester Suonpään kanssa myös valituksi Tampereen kaupunginvaltuustoon. Kyllä me Pispalan likat olimme silloin polleeta.

Meillä oli omat esiintymisryhmät, ohjaajana Elli Toivanen, hän myös melkein teki kaikki esitykset itse, saimme piirin kilpailuissa melkein aina ensipalkinnot.

Pispalan työväen sekakuoro jatkoi toimintaansa. Lehtisen lisäksi oli väliin johtajina Emil Kivikoski, Arvo Nyström ja Erkki Wahlsten. En muista koska kuoron toiminta sitten tyrehtyi, paljon meni laulajia Kanerva-kuoroon.

Myös alkoi taas näyttämön uusi renesanssi. Tuli käkisalmelaiset Nousiaiset, äiti, isä ja tytär Toini. Tauno Viitanen, Martti Aalto, Urho Pöysti, Lilli Leinonen, Liisa Lehtinen, Kerttu ja Alpo Lehtinen. Mukana vanha kantajoukko Virtanen, Manninen, Koivunen, Enqvist, Korpi. Vanhoja näytelmiä esitettiin uusintana, myös oli paljon uutta ohjelmistoa. Myös Hemmo Hakkarainen ohjasi, samoin Valto Manninen, Tuomas Nousiainen ja Ellen Koivunen (Lauren). Onni Virtanen myös vielä näytteli entisien sankariosien tilalla mainioita luonneosia, joskin vaikea sairaus oli alkanut tehdä tehtäväänsä.

Sellainen kulttuurin kehto oli Pispalan työväentalo, sen hävittämistä ei varmaan kukaan tosi pispalalainen anna anteeksi. Talon mukana kuoli sekakuoro, näyttämö ja mikä tärkeintä kuoli yhteinen suurin ponnistuksin aikaansaatu koti.